

БҮГҮН—

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН КҮНЭ БЫРААҢЫННЫГЫНАН!

САНА

ЧУРАПЧЫ
ОРОЙУОНУН
КАБЫАТА

КАБЫАТ
1991 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТӨН ТАХСАР

ОЮХ

№ 50 (7435) © 1993 сыл. Муус устар 27 күнэ. Ойтуорунньук © Санаата 1 солк. 50 харчы

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН КОНСТИТУЦИЯТҮН (ТӨРҮТ СОКУОНУН) ОЛОХХО

КИЛЛЭРИИ ВЭРЭЭДЭГИН ТУҢУНАН Саха Республикатын Сокуона

1 **исатыйа.** Саха Республикатын Конституцията (Төрүт Сокуона) күүһүгэр киирбит күнүттөн элэин кэмгэ киллэриллибит уларытылардаах Саха АССР 1978 сыллаахы Конституцията (Төрүт Сокуона) күүһүн сүтэрэр.

2 **исатыйа.** Конституция суут систематын туһунан балаһыанньалара Российскай Федерацияга суут реформата олоххо киллэриллибит истэрин айыы кууэтэригэр киирэллэр.

3 **исатыйа.** Российскай Федерация олохтообут бырааһынньык күннэригэр экин муус устар 27 күнүн—Саха Республикатын күнүн, бэс ыйын 21 күнүн—«Ыһаах» национальнай бырааһынньык күнүн бырааһынньык күннэринэн ааһарга.

4 **исатыйа.** Саха тыла государственнай тыл быһыытынан сайдан истэрин айыы Конституция туһааннаах төхсүгэр Саха Республикатын Урдук Союзта бигэртөтөр терминологическай уонна стилистическай уларытыларга киллэриллиэхтэрин сөп.

5 **исатыйа.** Саха Республикатын Конституцията (Төрүт Сокуона) күүһүгэр киирбиттэн Саха Республикатын сокуоннара, уураахтара уонна атын да акталара икки государственнай тылынан—нууччалык уонна сахалык тылларынан бөлөмөннүллэллэр, ылыныллар, олору ылыныы кэнниттэн таг юридическай кууэтаналлар.

6 **исатыйа.** Саха Республикатын Конституцията (Төрүт Сокуона) күүһүгэр киирбиттэн «Саха-ССР государственнай статуһун туһунан» Саха ССР Сокуона күүһүн сүтэрбиттэн ааһарга.

Саха Республикатын Урдук Союзта
Председател К. ИВАНОВ.

Дьонускай к., 1992 сыл муус устар 25 күнэ.

Саха Республикатын уон иккис ытырылыах Урдук Союзта сессията сувереннай республика Төрүт Сокуонун ылымматта быһыт муус устар ыйга доп курдук биер сылын туолла. Бу билиги республикабыт историятыгар үгүс үйэлэр усталаарыгар ылыллыбатах государственнай-правовой суолталаах докумуон. Сүүүстөн ордун кэмгэ сабардаабыт. Ыраахтаарылаах колониальнай империя оннооһор байыта Конституцията суога. Ол да кэнниттэн Саха сиригэр күттүүннэх төрүттүүр сокуон ылыллыбатаа. Оччолорго сахалар, эбээннэр, эбэкилэр, чулчалар, ойтон да атыт хотуту сир олохтоохторун ааттара да ааттаммат ээ. Үгүстөр билиги ним-туох буоларбытын, ааптыты-суолбутун билэ да сатаабыттар.

1917 сыл сэттинньи 23 күнүгэр тахсыбыт советскай Декрет. Россияра социальнай араҥалаһыны, араас ааттары-суоллары, чыынарар суох оҥорон туран, дойдубут бары дьонугар Россия республикатын гражданына диян ааты иҥэрибита. Итинтэн ыла Саха сириин олохтоохторо «туспа урдук» диян уөбүс көрүстэ иһиллэр ааттан босхолонон, советскай Россия гражданына буолбуппун. Онтон салгыи советскай национальнай поли-

тика сыдыаһымынан муус-дьаҥха дойдулаах Саха уобалаһа үйэ-саас тухары кэин туттар чарылхай дьоммут революционердар М. К. Аммосов, П. А. Ойуунускай уо. д. а. туруорсууларынан 1922 сыллаахха Саха АССР-га кубулуйбута. Итиннэ олохуран хаста да Саха Автономнай Советскай Социалистическай Республикатын Конституциялара (Төрүт Сокуоннара) ылылла сыдыабыттар. Ол эрээри билиги государственнай суверенитетта суох көрүһүк республика этибит.

1990 сыл балаһан ыйын 27 күнүгэр республикабыт государственнай суверенитетин туһунан Декларация ылыллыбыта уонна онно олохуран Саха Республикатын Урдук Союзта конституциональ комиссийы тэрийбит. Кини састаабыгар нэһилээннэ араас аргытын, политическай хамсааһыннар представителлэр, философтар, экономистар, юристар, пискиллар киирбиттэр. Республикабыт Конституциятын барылын онорго Федеративнай дуоһабар, Российскай Федерация Төрүт Сокуонун бырайыактарын онорууну ылтат тэигэ барбыта.

Бырайыак 1990 сыл сэттинньитигэр нэһилээннэ бүтүүнүн дьүүлэһинтигэр таһаарыллыбыта. Саха сириин олохтоохторо барылы ырытыыга, санааны этингэ көхтөөхтүк кытыбыттар. Ити курдук 1992 сыл кулун тутарга дигэр кытыллыбыт дьүүлэһин Конституциябыт ылыныллытыгар тирэх буолбута.

Саха Конституция оноруулуутугар биридилээн иһин (личность) уонна государство, бас билэи, быһаас дигэр ойдобуллар сыдыаһаһыларын аныгылыы ойдобуллар туттубуттара. Конститу-

ция национальнай уонна народнай суверенитет тускуллары (принциптарын) чуолкайдик иһар, республика нэһилэһиниэтин санаатын тутуһан государственнай суверенитет тускулун бигэртөтөр. Конституциябыт этэринэн, Саха Республикага Российскай Федерация субъектынан буолар уонна ойтон тутулууга суох Саха Республикатын нэһилэһиниэте республика дьылбатын уонна сайдыытын байыта быһаарынар уонна аһытат сүгөр.

Конституция государственнай-правовой өртүнэн Саха сириин олохтоохторун сувереннай бырааһтарыгар тирэтирэн онорулуна уонна ол норуот суверенкай көҕүлүү, быраабын Төрүт Сокуон быһыытынан бигэртэтэ.

Билиги республикабыт өр сыллар усталаарыгар бөбөргөөн, турутаах национальнай сыдыаһаһылаах, сөүмэр айылга уонна экономическай потенциаллаах национальнай государственнай тарҕалла буолар. Саха сирэ айылга алмааһын 99 бырыһыанын, кыһыл көмүс үстөн бириин, хорһолдьун иккиттэн бириин сурьма 100 бырыһыанын, 15 мөтүбүн тонна коксалаһар таас чогуу уонна бородоһуһа атын да көрүһүгэр биэрэр. Итиннэх өлгөм баай дуол республика социальнай сайдыытыгар туһаныллыбатаа, ордук тыа сириин оройуоннарын сайдыыларга харгыстаммыта.

Онон сувереннай республика туох-ханык тиннэ, экономическай бас билэитин быһаарар суолга турунар.

1992 сыл сэттинньи 25 күнүгэр Российскай Федерация уонна Саха Республикатын Конституцияларыгар олохуран, Россия уонна Саха Республикатын Президениэрэ, ити республикалар правительстволара

Россия уонна Саха сириин государственнай бас билэһини араартааһын туһунан докумуонна иһин баттаабыттар.

Төрүт Сокуонмутун ылымманы түргэтэһит биер суол историческай суолталаах нэстүүнэн 1992 сыл кулун тутар 31 күнүгэр иһин баттаммыт Федеративнай дуоһабар буолар. Дуоһабар Российскай Федерация ылынахтаах Конституциятын быһыыһат сорботунан буолуохтаага ураты суолталаах.

Республика экономическай төрүтүнэн государственнай, коллективнай, чачынай уонна кытыгыас бас билэи итиннэ хаһаайынааһын араас көрүһүгэр буолаллар. Бас билэччилэр сокуон иһингэр тэҥнэриин Саха Республикатын Конституцията мэтинэһир.

Кини уонна гражданын бырааһтара, көҕүлдэрэ, эбэһиниэстэрэ Конституцияда кини ис кыахтарын арыыгы, обществода социальнай балаһыанньатын ытыһтааһын өртүнэн көрөн бөбөргөтүлүнүлэр.

Бүтүгү Конституциябыт уһун кэмгэ Саха сириин олохтоохторун уйгуругар, республикабыт суверенитетта бөбөргөөн иһаригэр, правовой республика буола үүнэригэр тирэх, төһүү буола туруога дигэр эрэннэххэ наада. Ол туоларын туһугар бука бары сирдэххэ ойу-санааны туһунан олоруоһун, кырдык, көҕүл, үтүө санаа турутууларын туһугар күүспүтүн, дьовурбутун ууруоһун.

Афанасий ЗАХАРОВ,
оройуон Сэбиэтин
председател.

кини.—Өбүгэлэрим олохторун көрүстээн, «Таба-Баалы» дигэр аатынан бааһынай хаһаайыстыбабын регистрациялаппытым. Эсэ 1991 сылтан бааһынайынан барбытым. Сүөһүгэ пайбын былырыын 8 ыһах сүөһүнүн, 4 сылтынан ылбытым. Олун иһуга сүөһүбүтүн биер салаа ото суох үлэстэһиппит. Былырыын кыстыкка хайдах балаһыанньалаахпыт бэйэбит да сэрэйэр, билэр буолуохтаахпыт.

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр).

Алаас умсулҕана

Хаһаайыт хайдаа тэлгэһиттэн биллэр. Ойуун санаан ыллым Киллэһигэ олохтоох Захаровтар олбуордарыгар киирэн иһэн. Улахан дьыллаах уһаайба иһигэр саага МТЗ трактор туһара болгомтону тардар. Ол чуһаһыгар кэбиһиннээх от, соломо көккэлэһит. Салгыы кыбыы-хаһаа, ыһа, улахан хотоннор, ыһах сүөһү, сылгы—быһата, тыа малдык ийгэтэ. Дьыллаах хаһаайыт бэйэтин хотонугар көрсөбүн. Алтыска үөрэнэр Гэни аҕатыгар нөмөдөһөн иһин.

кэлэн тусуһан быданнаабыт. «Сайын от мустарбытым. Хотонго ордук оту тэлгэтэрибин сөбүлүүбүн»,—дигэр бөрт чоһотук көрсөтөр иһин буолла. Проконий Проконьевич иһирэин эмкэрэн бүтэн, утары тахсар. —Быһыл күүһүн туттан киирбит хотонум бу—дир

НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҔЫ СЭБИЭТТЭРИН XVI СЕССИЯТА

Бу дьыл муус устар 23 күнүгэр XXI ытырылыах народнай депутаттар оройуоннааҕы Сэбиэттэрин XVI сессията буолла.

Сессия «Оройуонга доруобуу харыстабылын сайдыытын сүрүн хайыскаларын туһунан» болпуруоһу көрөн дьүүлэстэ. Онуоха дакылааты оройуоннааҕы доруобуу харыстабылын управлениетын начальнига депутат Г. Н. Алексеев, хос дакылааты райсовет норуот төрөдирэһитигэр, доруобуу харыстабылыгар, културада уонна спорка бастайаһынай комиссиятын председателэ депутат М. М. Иванова онордулар.

Дакылааттары дьүүлэһиһэ кыттан тыл эттилэр: И. Ф. Попов—депутат, Амматааҕы оҕо санаторийын кылаабынай араа, Н. М. Заболотная—депутат, Чурапчытааҕы народнай театр режиссера, В. Д. Макаров—депутат, Сылган орто оскуолатын учуутала, А. Г. Слепцова—депутат, Киндиг оскуола-детсадын директора, Т. Н. Хомутова—депутат, Алаҕар орто оскуолатын учуутала, А. Г. Неустроева—оройуоннааҕы иһин балыһа эндокринолог-араа, С. И. Баранков—Вахы сельскай Сэбиэтин председателэ, Н. Д. Попов—Хайысхыт нэһилэһин дьаһалтатын баһылыга, К. К. Нурсаларова—оройуоннааҕы иһин

балыһа родильнай отделениетын сэбиэдиссэйэ, Н. С. Сивцев—оройуон дьаһалтатын баһылыга.

Сессия дьүүлэһиниһит болпуруоска быһаарын ылыны.

Сессия дуоһунаһа бигэртэтин бөһүрүсхүн көрдө. Оройуоннааҕы култура управлениетын начальнигын аһаммат А. Н. Аммосованы бу дуоһунаһыгар бигэртэтэ.

Манан сессия үлэтин бүтэрдэ.

Исполнитель
М. СИДОРОВА

Т. Кардашевской фотота.

Сэрийг хонхуутгун бутуудлугут матарыйаалга Доборов Исак Григорьевич днн суруулан кэлбт, Кини Диодоров днн Болугур нэилнэгтн кннэгт, кинигтэр 210 N-нн суруула сьддвар. Эмнэ манна 148 N-нн Диодоров И. Г. суруулугут. Итлэри будкуйу-ман, нискин шнн агны дьон Одбулун нэилнэгтнн Ефимон Константин Инокентьевичнн Егоров днн 115 N-нн нэлэрбриттэр, нэилнэгтнн Хадаар днбриттэр, ону хадаардар билимнэгтэр, Онон Ефимон К. И. олбүт сирэ Лмисдорф куорат днн збан ойдоон. Егоров К. И. днн суруулугута албас Болугуртнн Кириллин Петр Гаврильевич 215 N-нн сьддвар Ити Кириллин Василий Гаврильевич буолуон сеп этэ даданы, торообүт сыла уонна өлүүтэ агны. Мылдарааньлар эмүс билимнэгтэр. Онон бу нннн олус чуолкайа суох. Мугудайтан Гуляев Петр Семенович 484 N-нн, анн Гуляев Семен Семенович 487 N-нн сьддьяллар. Оттон мугудайдар Семен Семенович билимнэгтэр. Дннгн ннн, бу бннр кннн, олбүтүн сурууна биллэрнэгтэ (Бүтүүтүн 4с стр. кор).

